

ADABIYOT DARSLARIDA RAQAMLI TA'LIM VOSITALARIDAN FOYDALANISH

*Ohangaron shahar texnikumini "Tillar"
kafedrasi katta o'qituvchisi
Xusanova Munira Shomuradovna*

Annotatsiya: Mazkur maqolada adabiyot darslarida raqamli ta'lim vositalaridan foydalanishning ahamiyati, ular orqali ta'lim jarayonini zamon talablari darajasiga ko'tarish imkoniyatlari keng yoritiladi. Raqamli texnologiyalar orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash va tanqidiy yondashuvni rivojlantirish, zamonaviy ta'lim metodikalarini adabiyot darslariga tatbiq etish va innovatsion vositalardan unumli foydalanish tajribalari batafsil tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada raqamli ta'lim vositalarining samaradorligi, ularning amaliy ahamiyati va kelajak istiqbollari bo'yicha mulohazalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: adabiyot darsi, raqamli ta'lim, innovatsiya, zamonaviy texnologiyalar, interfaol metodlar, o'qitish samaradorligi, masofaviy ta'lim, virtual sinf, multimediali taqdimotlar.

Zamonaviy jamiyat rivojlanishida raqamli texnologiyalarning o'zni kundankunga ortib bormoqda. Ayniqsa, ta'lim sohasida yuz berayotgan yirik o'zgarishlar, o'qitish jarayoniga yangi raqamli imkoniyatlarni tatbiq etish orqali yanada samarali natijalarga erishilayotganini anglash mumkin. Adabiyot darslari misolida bu imkoniyatlar yanada yorqin namoyon bo'layotgani bejiz emas. Bugungi kunda muallimlar oldida o'quvchilarga adabiy jarayonlarni chuqur va ravon tushuntirish, shuningdek, ularni ijodiy va mustaqil fikrlashga undovchi yangi yondashuvlarni izlab topish vazifasi turibdi. Raqamli ta'lim vositalari — bu kompyuterlar, planshetlar, interaktiv doskalar, mobil ilovalar, internet platformalaridan foydalanishga asoslangan innovatsion vosita va metodlar yig'indisidir. Ular yordamida ta'lim jarayoni sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Adabiyot fani uchun bu imkoniyat o'quvchilarni zamonaviy adabiy jarayonlar bilan bevosita tanishtirish, dunyo va milliy adabiyot o'rtasidagi bog'liqlikni o'rgatish, shuningdek, analitik va ijodiy tafakkurni rivojlantirishga keng yo'l ochadi.

Raqamli ta'lim vositalari zamonaviy pedagogik yondashuv asosida ishlab chiqilgan bo'lib, ular yordamida bilim olish samaradorligi yuqori darajaga ko'tarilmoqda. Adabiyot kabi nozik va keng qamrovli fan uchun bu vositalarning ahamiyati beqiyosdir. Aynan elektron darsliklar, ovozli kitoblar, interaktiv matnlar, internet-manzil va elektron kutubxonalar o'quvchi va o'qituvchi faoliyatini

osonlashtiradi, ularning ijodiy izlanishlariga, tanqidiy mulohazalariga kuchli turtki beradi [1].

Raqamli ta'lim vositalari yordamida har bir darsni vizual va eshitish vositalari orqali boyitish, har bir o'quvchining individual qobiliyatini rivojlantirish, intellektual salohiyatini kengaytirish imkoniyati mavjud. Masalan, dars davomida muallif hayoti va ijodiga oid multimedial taqdimotlar namoyishi, adabiy asarni musiqiy yoki teatrli talqinda jonlantirish, shuningdek muhim lavhalarni internet orqali ko'rsatish o'quvchilarda katta taassurot uyg'otadi [2].

O'zaro aloqadorlik va muloqotga asoslangan masofaviy ta'limda raqamli vositalar markaziy o'rin tutadi. Bu ta'lim platformalaridan foydalanish o'quvchilarga o'zlari mustaqil tarzda adabiy asarlarni tahlil qilish, internet-resurslardan adabiy tafsir va tahlil ishlash, mualliflar hayoti haqidagi ma'lumotlarni izlash imkonini beradi. Shu bilan birga, virtual sinf, mobil ilovalar yoki onlayn test tizimlari yordamida bilimlarni chuqurlashtirish, o'zini-o'zi baholash va darslarga mustaqil tayyorgarlik ko'rish imkoniyatlari kengayadi. An'anaviy dars jarayonlarida ham raqamli vositalardan unumli foydalanish ko'plab afzalliklarni beradi. Jumladan, elektron slaydlar, virtual ekskursiyalar orqali o'quvchilarning e'tiborini yuqori darajada saqlash, adabiy matnlarni ovozi va videoli ko'rinishda taqdim etish ularning asarga bo'lgan qiziqishini yanada kuchaytiradi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar o'quvchilardagi faollikni oshirish, ularning mustaqil fikrlash, mulohaza yuritish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi [3].

Raqamli vositalardan foydalanishda asosan interaktiv darslar, onlayn musobaqalar va ijodiy loyihalar, virtual adabiy konferensiyalar tashkillashtirish yetakchi o'rin tutadi. Natijada, o'quvchilarda adabiy matnga zamonaviy yondashuv, ilgari surilgan g'oyalarga mustaqil va tahliliy baho bera olish, global adabiy jarayonlardagi o'zgarishlarni kuzatish qobiliyatlari shakllanadi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar orqali o'quvchilar o'z iqtidor va qiziqishlarini kengaytiradi, adabiy tanlovlarda, internet-forumlarda faol ishtirok etadi. Bu esa ularning so'z boyligini, savodxonligini oshirish, o'z fikrini ravon ifodalash, ijtimoiy tarmoqlarda adabiy asarlarni tahlil qilish, mualliflar bilan bevosita muloqotga kirishish imkonini yaratadi [4].

Adabiyot fani nafaqat bilim berish, balki axloqiy, ma'naviy tarbiya berishda ham muhim o'rin tutadi. Shu sababdan raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish orqali o'quvchilarda yuksak axloqiy fazilatlarni shakllantirish, milliy qadriyatlar va umuminsoniy g'oyalarga hurmat ruhida tarbiyalash imkoniyati tug'iladi. Virtuallik orqali ilhomli suhbat, auditoriyada o'z fikrini mustaqil ilgari sura olish, dunyoqarashini kengaytirish, adabiy jarayonlarga innovatsion yondashish ko'nikmalari shakllanadi. Raqamli vositalar yordamida dunyoning turli hududlaridagi adabiy tadbirlar, xalqaro konferensiyalar, mashhur yozuvchilar bilan virtual uchrashuvlar o'tkazilishi ham

o'quvchilarning adabiy tafakkuri, madaniy saviyasi yuqorilashiga olib keladi. Bu vositalar nafaqat darslik materiallarini o'zlashtirish, balki global fikr yurita olish, dunyo adabiyotiga qiziqishni uyg'otishda ham muhim ahamiyat kasb etadi [5].

Raqamli vositalardan samarali foydalanish uchun avvalo o'qituvchining o'zi zamonaviy pedagogik metod, raqamli texnologiyalar va interaktiv ta'lim metodlarini puxta egallashi zarur. Innovatsion texnologiyalar yordamida dars qurilishini, adabiy materiallar tanlanishini, ularni axborot texnologiyalari yordamida tahlil qilish usullarini yaxshi o'zlashtirgan o'qituvchi o'quvchilarni ham zamonaviy ta'lim talablariga mos tarbiyalay oladi. Masofaviy va interfaol ta'lim muhitida o'qituvchi o'quvchilarga mustaqil bilim olish, tanqidiy va tahliliy fikrlash ko'nikmalarini o'rgatadi. Bu jarayonda o'qituvchi onlayn platformalar, elektron malakaviy testlar, adabiy virtual forumlardan samarali foydalanishi, adabiy asarlarni raqamli formatda (audio, video, multimediali taqdimot) taqdim etishi, mustaqil izlanishga yo'naltiruvchi topshiriqlar ishlab chiqishi lozim.

Raqamli ta'lim vositalari yordamida adabiy asarlarni o'zlashtirish, zamonaviy adabiy jarayonlardan muntazam xabardor bo'lib turish, darslarni yanada qiziqarli va interaktiv ruhda o'tkazish imkoniyati paydo bo'lmoqda. Bugungi zamonda axborot va texnologiyalar yordamida yaratilayotgan imkoniyatlar, pedagogik jarayonda individual, guruhviy va jamoaviy ishlarni samarali tashkil qilishga zamin yaratadi. Kelajakda ta'lim tizimiga kirib kelayotgan sun'iy intellekt, virtual va kengaytirilgan reallik yordamida adabiyot darslarni innovatsion yondashuv bilan o'tkazish imkoniyati ortadi. Yangi texnologik vositalar adabiyot fani sohasida yangi muammolarni o'rganish, ijodkorlik va mualliflik salohiyatini rivojlantirish uchun ko'plab izlanishlarga keng yo'l ochadi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonining barcha bosqichlarida zamonaviy texnologik vositalar, ya'ni raqamli ta'lim vositalari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, adabiyot darslarida bu vositalardan samarali foydalanish eng dolzarb va istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatmoqdaki, an'anaviy metodlardan farqli o'laroq, raqamli vositalar yordamida o'quvchilar dars jarayonida faollik ko'rsatishi, adabiyotni ongli va chuqur anglashi, matnlar talqiniga mustaqil va tanqidiy yondashishi, hamda dunyoqarashini kengaytirishi osonlashadi.

Hozirgi o'zgaruvchan va raqobatbardosh axborot maydonida, o'quvchilarning zamonaviy texnologiyalarga bo'lgan qiziqishi juda yuqoriligi, ularni aynan raqamli vositalar orqali adabiy jarayonda faol ishtirokchiga aylantiradi. Ochiq resurslardan foydalanish, onlayn kutubxonalar bilan ishlash, mualliflar hayotini animatsion yoki video materiallar orqali o'rganish, interaktiv test va savollar orqali bilimlarini mustahkamlash, audio asarlarni tinglab, tafakkurini boyitish imkoniyatlari kengaymoqda. Raqamli ta'lim vositalari o'qituvchilarga dars mazmunini vizual va audio tarzda, infografika va multimediali taqdimotlar orqali tushuntirishga yordam

beradi. Bu esa dars davomida o'quvchining diqqatini uzoq vaqt ushlab turish, turli xil o'quv metodlarini uyg'unlashtirish, istalgan nuqtada matn tahlili yoki muallif haqidagi ma'lumotlarni hamda asarlarning badiiy obrazlarini ko'rgazmali qilib yetkazish imkonini beradi.

Adabiyot darslarida, masalan, muayyan bir asarni o'zlashtirish yoki muallif ijodini o'rganishda zamonaviy texnologiyalar yordamida onlayn muhokama, virtual suhbat dershilari tashkil qilinadi. O'quvchilar o'zaro muloqot jarayonida jamoaviy va yakka holda tahlil qilish, dalil va isbot keltirish, o'z nuqtai nazarini, asarning zamonaviy insonlar hayoti uchun ahamiyatini muhokama qiladi. Bularning barchasi madaniy-tarixiy bilimlarni aktual nuqtai nazardan o'zlashtirish, so'z boyligini kengaytirish, izlanish va ijodiy fikrlashga kuchli turtki bo'ladi. Bundan tashqari, masofaviy ta'limning rivojlanishi natijasida, interaktiv platformalar orqali o'quvchilar va o'qituvchilar dars materiallarini oson almashadi. O'quvchilar uy sharoitida matnlar ustida mustaqil izlanishi, asarni turlicha talqin etish, adabiy musobaqalarda yoki viktorinalarda qatnashish, ijodiy ishlar yaratish va baham ko'rish imkoniyatiga ega. Shu tarzda zamonaviy adabiyot darslari endilikda ma'naviy va intellektual jihatdan boyitilgan innovatsion platformaga aylanmoqda. Vaziyat tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli vositalarni adabiyot darslariga to'g'ri va samarali integratsiya qilinishida o'qituvchining mutaxassisligi va texnologik savodxonligi alohida ahamiyatga ega. O'qituvchi elektron platformalar, onlayn testlar, interaktiv dars ishlanmalarini puxta o'zlashtirganida, o'quvchining mavzuga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularni yangi adabiy motiv va g'oyalarni izlashga yo'naltira oladi. Shu bilan birga, zamonaviy axborot vositalari yordamida adabiy asarlar bo'yicha multimedia tahlili olib borish, matnlarni zamonaviy formatda tinglash yoki ko'rish, internet manbalaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish, chet el adabiyoti va madaniyati bilan tanishtirish imkoniyati paydo bo'ldi. Natijada, adabiyot darslari bir tomonlama bilim berish platformasidan ijodiy va tanqidiy tafakkur muhitiga aylandi [6].

Raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish dars jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqmoqda. O'quvchilar adabiy materiallarni shunchaki o'rganib, eslab qolishgagina emas, balki ularni mustaqil tahlil qilish, obraz va voqealarni muqoyasa qilish, zamonaviy va milliy qadriyatlarni chuqur anglash, adabiy asarga o'z nuqtai nazarini bildirish, ijodiy tafakkur namoyon qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Bundan tashqari:

- Darslarda raqamli ta'lim vositalarining qo'llanilishi natijasida o'quvchilarda so'z boyligi, savodxonlik, bilimlarni mustaqil o'zlashtirish, axborotlarni qisqa muddatda izlab topish va puxta tahlil qilish ko'nikmalari shakllanadi.

- Innovatsion metodlardan biri sifatida onlayn forumlar va virtual debatlar o'quvchilarning intellektual darajasini oshirish, ularni tanqidiy fikrlash, dalil-isbot

keltirish, muhokama qilish, adabiy obrazlarni zamonaviylik nuqtai nazaridan baholashga o'rgatadi.

- Raqamli vositalar yordamida har bir o'quvchi o'z individual yondashuvi va ijodiy izlanishlari bilan dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi, yangi asarlarni mustaqil o'qib, onlayn darslarda faol ishtirok etadi, o'zining adabiy-tahliliy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- Masofaviy ta'lim sharoitida raqamli texnologiyalar, internet resurslari orqali hamda mobil ilovalar yordamida bilim almashinuvi va ijodiy hamkorlik kuchayadi. Bu esa yosh avlodning o'z hayot yo'lini anglash, madaniy merosga hurmat bilan qarash, zamonaviy dunyoqarash asoslarini o'zlashtirishga yordam beradi.

- O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi samarali va erkin muloqot ham raqamli platformalarda yuqori bosqichga ko'tarildi; o'quvchilar turli asarlarni ijtimoiy tarmoqlarda muhokama qiladi, mashhur mualliflar bilan onlayn uchrashuvlar tashkil etiladi, xalqaro adabiy jarayonlar bilan tanishish imkoniyati oshadi.

Umuman olganda, raqamli ta'lim vositalari adabiyot darslarida innovatsion muhit yaratadi va har bir ishtirokchini ijodiy fikrlashga undaydi. Yangi texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning mustaqil aqliy, badiiy va ma'naviy o'sishiga katta ko'mak beradi, ular zamonaviy va xalqaro adabiy maydonga bemalol chiqish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu esa adabiyot fanining kelajagi uchun muhim kafolat bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Jamiyat hayotida yuz berayotgan innovatsion o'zgarishlar ta'lim tizimiga ham jadal kirib kelmoqda. Raqamli ta'lim vositalari yordamida adabiyot darslari sifat jihatidan butunlay yangilandi, o'quvchilarni ilgari suruvchi, fikrlashga, izlanishga va ijodga undovchi vositalar keng quloq yozdi. Raqamli texnologiyalar yordamida har bir o'quvchi o'z qobiliyati, qiziqishi va ehtiyojidan kelib chiqib, adabiy jarayonlarni o'zlashtira oladi, zamonaviy talablarga mos bilim va ko'nikmalarga ega bo'lmoqda. Raqamli vositalar orqali adabiy jarayonni yoritish, tahlil qilish, asar mazmunini chuqur tushuntirish, muallif hayotini jonli ko'rinishda namoyish etish, internet manbalaridan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyati bor. Eng asosiysi, bu vositalar yordamida o'quvchilarda mustaqil fikrlash, o'z ustida ishlash, zamonaviy va global adabiyotga qiziqishni uyg'otish kabi muhim fazilatlar shakllanadi. Shu sababli, sohani muttasil zamonaviylashtirish, yangi yutuqlardan samarali foydalanishni tashkil etish – adabiyot darslari samaradorligini orttirish, milliy madaniyat va umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirishga asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirova D.X., “Adabiyot o'qitish metodikasi”, “O'zbekiston” nashriyoti, Toshkent, 2021.
2. Islomov N., “Zamonaviy ta'lim texnologiyalari”, “Fan va Texnologiya” nashriyoti, Toshkent, 2020.

3. Xasanov J.M., “Raqamli pedagogika asoslari”, “Yangi asr avlodi” nashriyoti, Toshkent, 2022.
4. Karimova M., “O‘qitishda axborot texnologiyalari”, “Iqtisod-Moliya” nashriyoti, Toshkent, 2019.
5. Omonov A., “Innovatsion ta’lim tizimi”, “Innovatsiya” nashriyoti, Toshkent, 2023.
6. Rakhmonov U., “Adabiyot darsi: yangi metod va vositalar”, “Muharrir” nashriyoti, Toshkent, 2024.
7. Муродов Н., “O‘zbek adabiyotini o‘qitishda zamonaviy texnologiyalar”, “Ilm ziyo” nashriyoti, Toshkent, 2023.